

Cemaleddin Efganî ve Bedüzzamân

Bedüzzamân Hazretleri İttihad-ı İslâm fikrinde müttefik olduğu kişilerle ilgili şu ifadelerde bulunur: “Sultan Selim’e biât etmişim. Onun ittihad-ı İslâmdaki fikrini kabul ettim. Zira o, Kürdleri îkaz etti. Onlar da ona biât ettiler. Şimdiki Kürdler, o zamandaki Kürdlerdir... Bu mes’elede seleflerim Cemaleddin-i Efganî, Mısır Müftüsü merhum Muhammed Abduh, Ali Suavî, Hoca Tahsin Efendilerle, Kemal Bey ve Sultan Selim’dir.”¹

Dikkat edilirse Üstâd Bedüzzamân Hazretleri, saydığı isimler için “bu mes’elede seleflerim” tesbitini aktarır. Yani İttihad-ı İslâm konusunda saydığı isimlerle müttefiktir. Bu onlarla her konuda müttefik olduğunu göstermez.

Bedüzzamân Hazretleri, Muhâkemat’ta “Büyük adam herşeyde büyük olmak lâzım gelmez. Herkes kendi san’atında büyüktür.”² der. İsmi geçen zatların her biri diğer insanlar gibi bazı kusurlara sahip olabilirler. Ama bu, onların İttihad-ı İslâm gibi önemli bir konuda isabetli fikirler taşımalarına engel değildir. Üstâd, “fenâ ve fânî bir adamın güzel ve bâkî şöyle bir sözü var.”³ diyerek Tefîk Fikret’ten de iktibas yapmıştır. Üstâd Hazretleri yukarıda ismini saydığımız bazı şahıslar için “İttihad-ı İslâm noktasında seleflerim” diyor ve onları bu cihetle yâd ediyor. Bu durum onların varsa olumsuz, isabetsiz düşünce ve fikirlerini kabul ettiği anlamına gelmez.

Görüldüğü üzere, Bedüzzamân Hazretleri İttihad-ı İslâm fikrinde Cemaleddin-i Efganî’yi de selefleri arasında sayar. Münâzarât’ta “İnkılâptan on altı sene evvel, Mardin cihetlerinde, beni hakka irşâd eden bir zata rast geldim. Siyâsetteki muktesid mesleği bana gösterdi.”⁴ der. İnkılâptan on altı sene evvel denilen hadise 1908’de ilân edilen ikinci meşrûtiyettir. İkinci meşrûtiyetten on altı sene evvelki tarih ise 1892-93 olur. Bedüzzamân’ın “İnkılâptan on altı sene evvel” dediği tarih ikinci meşrûtiyetten sonraki yıllar olmalı. Çünkü Bedüzzamân, belgelere istinâden “1894-95 yıllarında Mardin’e gider.”⁵

Şimdi Bedüzzamân’ın “İnkılâptan on altı sene evvel, Mardin cihetlerinde, beni hakka irşâd eden bir zata rast geldim.”⁶ dediği o ‘bir zat’ kimdir? Çünkü bu zat Bedüzzamân’a “Siyâsetteki muktesid mesleği”⁷ göstermiştir.

Bedüzzamân’ın yeğeni Abdurrahman 1335’de (Tab’ târihi 1919) amcasının kısa bir hayatını kaleme aldığı “Bedüzzamân’ın Târihçe-i Hayâtı”⁸ adlı eserin 23. sayfasında şöyle bir bilgi vardır. Bedüzzamân 1894’de Mardin’e gelir. “Evvelce Mardin ulemaları muarazaya kalkıştırsa da muvaffak olmadılar ve kendilerine Üstâd olarak kabul ettiler. O esnada Mardin’e gelen iki dervişe tesadüf etti. Bunlardan birisi Cemaleddin-i Efganî Hazretleri’ne mensub olup, diğer tarikat-ı Sünusiye mensubîninde idi. Bunlar vasıtasıyla hem Cemaleddin-i Efganî’nin mesleğine, hem de Sünusî tarîkine intisab etti.”⁹ Burada Sünusî tarîkine intisab, onların müsbet fikirlerini kabul etme noktasındadır. Yoksa klâsik bir tarîkate intisab şeklinde değildir. Cemaleddin-i Efganî’nin mesleğine intisab ise; onun müsbet fikirleri, hususan “siyâsetteki muktesid meslek” ile ilgili düşünceleriyle müttefik oluşudur.

Yeni Asya Gazetesi'nin 28 Haziran 2013 Cuma günkü Enstitü sayfasında 'Bedüzzamân'ın Mardin Hayatı' başlıklı bir araştırma yazısında konumuzla ilgili şöyle bir tesbit vardır. "Molla Said, Mardin'de bulunduğu sıralarda biri Cemaleddin-i Efganî Hazretleri'ne, diğeri Sünusî tarikatına bağlı iki dervişle karşılaşır. Bu iki seyyahın İslâm Birliği düşüncesi, ona yol gösterici olur. Bedüzzamân Said Nursî de Efganî'yi İttihad-ı İslâm meselesinde selefim diye tanımlayarak "siysette muktesit meslek"i ondan öğrendiğini belirtmiştir."10 Anladığım kadarıyla ilgili Enstitü yazısı Köprü'nün Gz 2000, 72. sayısı olan "İslâm'ın Siysallaşma Sorunu" Dergisi'nde Ahmet Danışmaz'ın Cemaleddin Efganî dosyasından alınmış. Çünkü aynı paragraf, o dosyada da var."11

Cemaleddin Efganî, tam adı Cemaleddin el-Afgan es-Seyid Muhammed ibn Safder Han'dır.12 Doğumu 1838 Esadabad; lm 9 Mart 1897 İstanbul'dur. Cemalettin Afgan "Batıdan gelen bilimsel düşünceleri İslmdan neş'et ettiği için İslâm'ın malıdır kabul eder. İslâm uyuyakalmış, silkinsin" düşüncesine sahiptir. 18 yaşına kadar Kbil'de kalır. Daha sonra ilesi ile birlikte Kazvin'den Tahran'a geçer. 1870 yılı başlarında Mısır'a geçip burada 40 gün kaldıktan sonra İstanbul'a hareket etti. Afgan bilhare Mart 1871'de İstanbul'dan Mısır'a geçti. 1889'da ise şah Nasrüddin'in dveti üzerine tekrar İran'a gitmiş ise de tenkit ve islhat düşüncelerinde ısrar edince şah'la yine ters dşmştr. Bunun sonucu olarak 1890 yılının etin kiş aylarında kuvvet zoruyla İran'dan sınır dışı edilmiştir. Dinlenmek ve kendisine gelmek için bir süre Londra'da kalan Afgan II. Abdülhamid'in de dveti üzerine 1892'de ikinci defa İstanbul'a gelmiştir. enesinde başlayan bir boğaz kanseri sonucu öldüğü iddia edilen Afgan 9 Mart 1897'de İstanbul'da vefat etmiştir.13

şimdi bu bilgiler işığında konumuza dönecek olursak şöyle bir durumla karşılaşıyoruz. Bedüzzamân Hazretleri doğumundan i'tibren Cemaleddin Efganî ile bizzat görüştüğü vaki değildir. Bunu teyid eden hiçbir belge yoktur. Zaten std, Cemaleddin Efganî'nin ömrünün sonlarında onun fikirlerini takip etmiştir. Çünkü std 1878'de doğmuş, Cemaleddin Efganî ise 1897'de vefat etmiştir. Bu süre 19 senedir. İlk on seneyi çocukluk yılları olarak kabul etsek std, Cemaleddin Efganî'yi son on yılında takip etmiş olmalıdır. Zaten Cemaleddin Efganî'de 1892'de İstanbul'a gelmiş olup, Mardin taraflarına geldiğine dair hiçbir belge ve kayıt yoktur.

O halde stdın "İnkılâptan on altı sene evvel, Mardin cihetlerinde, beni hakka irşat eden bir zata rast geldim."14 dediği zat, kesinlikle Cemaleddin Efganî değildir. Yeğeni Abdurrahman'ın hazırlamış olduğu "Bedüzzamân'ın Tarihe-i Hayt" eserinde geçen "O esnada Mardin'e gelen iki dervişe tesadüf etti. Bunlardan birisi Cemaleddin-i Efganî Hazretleri'ne mensub olan derviş zattır."15 İfadesi yer alır. Bu derviş zat, hocası veya std olan Cemaleddin-i Efganî'nin "Siyâsetteki muktesid meslek" ile ilgili düşüncelerini Bedüzzamân ile paylaşmış olmalı. Zaten daha önceden Cemaleddin-i Efganî'nin İttihad-ı İslâm fikrinde selefî olarak kabul eden ve doğru fikirlerine sahip çıkan Bedüzzamân Hazretleri, Cemaleddin-i Efganî Hazretleri'ne mensub olan bu derviş zatın hocasından aldığı fikirlerini kendisiyle paylaştığında bu fikirleri de kabul ederek "Siyâsetteki muktesid mesleği bana gösterdi."16 şeklinde ifade buyurmuştur. Ayrıca Bedüzzamân için yeğeni Abdurrahman "Cemaleddin-i Efganî'nin mesleğine intisab etti."17 demiştir.

Anlaşılan odur ki siysetteki muktesid meslek fikri, Cemaleddin-i Efganî 'ye aid olduğu için bu konuda yazılmış genel araştırma ve yazılarda "Bedüzzamân Said Nursî de Efganî'yi İttihad-ı İslâm mes'elesinde selefim diye tanımlayarak "siysette muktesit meslek"i ondan öğrendiğini belirtmiştir."18 ifadesi araştırma ve yazılara girmiş kanatindeyim. Zaten Risale-i Nur Enstitüsü'nün Portreler-Cemaleddin Efganî (1838-1897) başlığı altında yapılan Cemaleddin Efganî ve Bedüzzamân bölümünde şu açıklamalara yer verildiğini görüyoruz. "Bedüzzamân Hazretleri, Mardin'de Cemaleddin Efganî'nin "siysette muktesid meslek"i ondan ğrendim19 dediği talebesiyle görüşüp fikirleri hakkında bilgi sahibi olmuş, İttihad-ı İslâm'da seleflerini sayarken, Efganî'nin ismini de zikretmiştir.20 Efganî'nin önemle üzerinde durduğu milliyet konusuna Bedüzzamân Hazretleri de değinerek, mill kimliklerin korunmasında dinlerin rolüne değinmiştir."

06 şubat 2017, Pazartesi

Dipnotlar:

1- Eski Said Dönemi Eserleri (Divan-ı Harb-i rf), 2013, s. 127.

2- Muhakemat, 2013, s. 139.

3- Mektubat, 2013, s. 121.

4- Eski Said Dönemi Eserleri (Münâzarât), 2013, s. 288.

5- <http://www.risaletashih.com/index.php/en/tashih-cesitlemeleri/134-bediuzzaman-in-hayatından-tesbitler>

- 6- Eski Said Dönemi Eserleri (Münâzarât), 2013, s. 288.
- 7- Eski Said Dönemi Eserleri (Münâzarât), 2013, s. 288.
- 8-
<http://www.risaletashih.com/index.php/en/musahhah-metinler/193-bediuzzaman-in-tarihce-i-hayati-abdurrahman-nursi>
- 9- Bedüzzamân'ın Târihçe-i Hayâtı, Abdurrahman, 1335, s. 23.
- 10- http://www.yeniasya.com.tr/enstitu/bediuzzaman-in-mardin-hayati-1_157544
- 11- Kaynak: Afgani, Said Nursî'ye katkıda bulundu.
- 12- Osmanlı Devleti'nde Arap Milliyetçi Cemiyetleri - Ali Bilgenoğlu.
- 13- Karaman, 1994, 459; Türköne 1994, 14
- 14- Eski Said Dönemi Eserleri (Münâzarât), 2013, s. 288.
- 15- Bedüzzamân'ın Târihçe-i Hayâtı, Abdurrahman, 1335, s. 23.
- 16- Eski Said Dönemi Eserleri (Münâzarât), 2013, s. 288.
- 17- Bedüzzamân'ın Târihçe-i Hayâtı, Abdurrahman, 1335, s. 23.
- 18- http://www.yeniasya.com.tr/enstitu/bediuzzaman-in-mardin-hayati-1_157544
- 19- Beyanat ve Tenvirler, s. 105.
- 20- Tarihçe-i Hayat, s. 39, 59.